

Pavel Janoušek

969 SLOV O PRÓZE

Záložka knihy konstatuje, že Iva Tajovská „působí v neziskové organizaci v sociální sféře“, což čtenáři naznačuje, že bude číst prózu o lidech, kteří se pohybují na spodním okraji naší společnosti, ale také mu to dává naději, že půjde o výpověď vyrůstající přímo ze spisovatelčiny nemalé osobní zkušenosti. Záložka ovšem již neprozrazuje další zajímavou informaci, totiž že próza Podlaha z trávy, strop z hvězd má svůj reálný předobraz v příběhu jednoho z pardubických bezdomovců, o němž amatérská filmová společnost Tajo film (k jejímž členům autorka patří) v roce 2012 natočila stejnojmenný třicetiminutový dokument (dostupný na YouTube). Možná jde o opomenutí, spíše ale tomu tak bude proto, že Tajovská chtěla svou prózu představit jako autonomní umělecké dílko, jehož recepci nemá komplikovat zavádějící konfrontace s původním filmovým zpracováním téže látky.

Ať tak či tak, ke spisovatelčině cti patří, že vytvořila svébytnou literární a sociální sondu, která poměrně zdařile vykresluje nestandardní formy individuální lidské existence – takové, o nichž sice my všichni, kteří žijeme „normálně“, víceméně víme, které se však snažíme ze všech sil ze svého vědomí vytěsnit, neboť je vnímáme jako něco cizorodého, co nás nezajímá, co nejsme s to vyřešit a co vlastně ani „není náš problém“. Potěšující přitom je, že přítomná kniha dokázala problém bezdomovectví apelativně předvést a zpřítomnit jej jako téma, které by čtenáře mělo zajímat, neboť lidé, kterým je dáno takto žít, se od nás příliš neliší.

S vědomím vstřícného adresáta se Tajovská zaměřila především na motivy a emoce, které lidi bez ohledu na sociální postavení spojují, přičemž se snažila zachytit myšlení jednotlivých postav, aniž by je příliš idealizovala, nebo naopak haněla. Její literární rekonstrukce každodenního života bezdomovců přitom pracuje s jistou hierarchií; rozlišuje mezi drsnými zoufalci, kteří již zcela podlehli a přizpůsobili se danému stavu natolik, že jsou ochotni mezi sebou u popelnic nemilosrdně bojovat o teritoria, a mezi „hrdiny“, jež považuje za své, neboť se snaží danosti pádu vzepřít. Jejím pohledu však neunikne ani tělesný pach nemyté kůže a nevypraného oblečení, jenž je schopen ve veřejné dopravě vyklidit více než polovinu vozu a v rámci vypravování se mění v příznak toho nejhlubšího lidského úpadku, ať již z vlastní vůle či z přinucení.

Próza Podlaha z trávy, strop z hvězd má aspiraci být románem. Autorčina vyprávěcí technika je rutinní, příliš nepřekvapí, nicméně dobře nese příběhy a jen místy využívá konvenčnějších stylových poloh. Celek je složen z jednotlivých kapitol, které mají charakter téměř samostatných, často i myšlenkově vypointovaných povídek, což odpovídá skutečnosti, že nad dějem převažuje spíše statická evokace konkrétních situací, životních stavů a emocí, respektive portréty individuálních údělů.

Centrální postavou příběhu je postarší Petr, jehož – jen na čas splněným – snem je mít kytaru a vyjádřit vlastní životní pocit prostřednictvím písně. Té písně, jejíž text dal jméno knize i výše zmíněnému dokumentu, ve kterém si ji ostatně můžete poslechnout v autentické interpretaci. Petr má za sebou stigma dětského domova a život mu ani později nešel na ruku; na ulici jej vyhnala nesnesitelná manželka a její rodiče poté, co přestal z invalidního důchodu financovat jejich zálibu v herních automatech. Jako bezdomovec je zprvu zcela bezradný, naštěstí se ale v jakémsi bufetu při boji o „volný párek“ seznámí s téměř osmdesátiletým Antonínem, bývalým úspěšným zlepšovatelem, který ví, „jak v tom chodit“, a dokáže na ulici uživit i svého milovaného psa. Petrovi nabídne jak zkušenosti, tak i místo v bizarním přístřešku. V kompozici prózy náleží Petrovi a Antonínovi role obětí a mají také autorčiny sympatie. Totéž už ale nelze říci o všech postavách ženských. Na pomezí mezi podivnými a lidmi „normálními“ stojí Vlasta: někdejší nadšená učitelka, jejíž smysl pro pořádek je nulový a jejíž sen o šťastné rodině naráží na sobectví bývalého manžela i bezcitnost dcery-vědkyně, která jí posléze vyžene z bytu. Vlasta ale těžkosti života zvládá křečovitým optimismem a její spontánní křesťanská víra a vstřícnost tu vstupují do kontrastu s pokryteckým jednáním „běžných“ – charitu jen předstírajících – katolíků. Zobecněním zla je pak postava Ludmily, nesnesitelné bytosti, která pochází z měšťanské rodiny, za socialismu to dotáhla až na odpudivou kádruvačku a i na smrtelné posteli je plná zášti, závisti a zloby.

Charakteristiky vyjmenovaných postav a evokace událostí utvářejících jejich každodennost se postupně propojují v celistvější příběh, v němž zaujme „náhodný nález“ třicetitisícového „pokladu“. Nález v Petrovi vyvolá pocit nečekaného bohatství a štěstí, ovšem zanedlouho přehlušeného novým neštěstím: Antonínovým onemocněním a smrtí a také požárem přístřešku, při kterém nalezené peníze zase shoří. Nic ale nezabrání happy endu: Petr za pomoci dobrého člověka získá slušné ubytování v zahradní chatce, o kterou se on na oplátku začne starat. Čímž vznikne místo, kam za ním dochází

paní Vlasta, která už má také kde bydlet. Ženská, ke které se Vlastin manžel před časem odstěhoval, si totiž uvědomila, že jde jen o neužitečného trubce, vyhnala ho z domu, a do uvolněného pokoje nastěhovala právě Vlastu. Zkrátka sobec je vydán napospas dceři a dobří lidé společně opět skoro zvítězí. Patří k odvěkému kouzlu literatury, že vyznavače kvalitního umění, jenž právě v teple domova dojedl svůj nedělní oběd a ulehl na kanape s knihou, zaujme happy endem ukončená evokace lidské bídy spíše než vyprávění o trampotách, jež by mohli ve svých vilách prožívat multimilionáři. Představa života v přístřešku nahrubo stlučeném ze všelijakých odpadků, které můžete posbírat po popelnicích a kontejnerech, nám, spořádaným občanům, totiž připadá mnohem kumštovnější a autentičtější než maléry, které se odehrávají v bílých ložnicích zbohatlíků. Nikoli proto, že by oba tyto „životní styly“ nemohly být stejně pravděpodobné, ale patrně proto, že bídu a beznaděj nelze závidět, a tudíž se rádi necháváme v našem soukromém pohodlí podráždit jejich tíhou a estetikou. Ostatně mravní imperativ v nás nám napovídá, že už četba podobného textu sama o sobě je skoro, jako bychom proti té bídě něco dělali. A dává rovněž naději, že po přečtení proti ní třeba i skutečně začneme něco dělat.

Ne, opravdu nechci prózu Ivy Tajovské zlehčovat, kdyby jen jednoho, jediného čtenáře vyprovokovala k činu, splnila svůj účel.